

شناسنامه

صاحب امتیاز: معاونت فرهنگی - اجتماعی

دانشگاه الزهراء (س)

زیر نظر: اداره کل امور فرهنگی دانشگاه

الزهرا (س)

مدیر مسئول: فرزانه طالب حقیقی

ایمیل: f.talebhaghghi@gmail.com

سردبیر: مهدیه شیخ عباسی

همکاران این شماره:

سهیلا خوش مشرب

نگار زارع

مریم زارعی

زهرا سلیمانی

طراحی روی جلد: منا طاووسی

صفحه آرایی: منا طاووسی

با تشکر از: دکتر سعید رضایی شریف آبادی

کارشناس نشریه: زهرا وزیری

چاپ و صحافی: طه

لیتوگرافی: طه

نشانی: تهران، میدان ونک، ده ونک، دانشگاه

الزهرا (س)، ساختمان معاونت فرهنگی -

اجتماعی، اتاق نشریات

تلفن: ۸۸۰۵۶۹۰۸

ص.پ: ۱۹۹۳۸۹۱۱۷۶۴

وبلاگ: www.archive92.blogfa.com

سخن حکیم الملوک : سخن مدیر مسئول/۲

شکل گیری مقطع کارشناسی ارشد رشته

مطالعات آرشیوی در ایران/۳

بایگانی و آرشیو/۴

شورای جهانی آرشیو/۷

آشنایی با تاریخ شفاهی/۱۰

نوشته های آرشیو الدوله (پایان نامه های

سردرگم!)/۱۷

فهرست

شکل گیری مقطع کارشناسی ارشد رشته مطالعات آرشیوی در ایران

سهیلا خوش مشرب

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء(س)

skhoshmashrab@gmail.com

آرشیو ها حافظه تاریخی ملتها هستند و وظیفه حفظ، نگهداری و سازماندهی کلیه اسناد و منابع تاریخی مرتبط با یک کشور را برعهده دارند. سابقه شکل گیری آرشیو در ایران به بیش از چهار دهه می رسد و امروزه بیش از ده مرکز بزرگ اسنادی در ایران مشغول به فعالیت هستند. گسترش روزافزون آرشیوها با گستره فعالی و وظایف متفاوت و نیز اهمیت آنها در نزد دولت ها و ملل مختلف، باعث شده است تا تربیت کسانی که با کسب دانش آرشیو، مدیریت علمی مراکز آرشیوی را به معنی

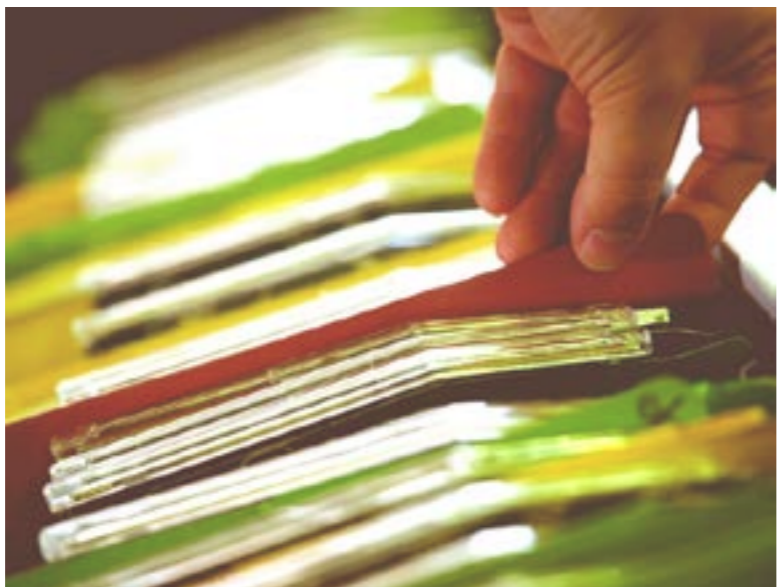
اعم و نیز فعالیت های تخصصی آن را به معنی اخص برعهده دارند، بیش از پیش مورد توجه مراکز آموزشی و دانشگاهی قرار گیرد. به طوری که امروزه به عنوان رشته ای پر اهمیت در خیلی از دانشگاه های دنیا، علاقه مندان را در سطوح مختلف به سوی خود جلب

کرده و دانش آموختگان آن (که از آنها به عنوان آرشیویست یاد می شود) با دستیابی به توانایی علمی و عملی، فعالیت در گستره مذکور را به صورت هدفمند و جبهه همت خود می سازند.

به همت متخصصین آرشیو ایران آقایان دکتر سعید رضایی شریف آبادی استاد گروه علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه الزهراء(س) و دکتر علی اکبر صفی پور مدیر مرکز اسناد و کتابخانه ملی فارس و رئیس بنیاد فارس شناسی با نگاه علمی که داشتند و با پیگیری های مداوم؛ این رشته در مقطع کارشناسی ارشد به تصویب رسید.

دکتر سعید رضایی شریف آبادی، استاد گروه علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه الزهراء(س)، درباره

تاریخچه تصویب رشته مطالعات آرشیوی گفت: از مهر ۱۳۸۶ که بعنوان معاونت اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران فعالیت خود را آغاز کردم، به فکر راه اندازی این رشته افتادیم. در مدت کوتاهی با همکاری علی اکبر صفی پور، که از مسئولین آرشیو ملی ایران بود و با هم فکری عده ای از صاحب نظران و فعالین حوزه آرشیو، پیش نویس اولیه تهیه و برای تصویب به وزارت علوم ارسال کردیم. در اوایل سال جاری نسخه ویرایش شده مطالعات آرشیوی در کمیته کتابداری و اطلاع رسانی دفتر گسترش و برنامه ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به ریاست

دکتر جعفر مهران و با حضور نمایندگان گروه های کتابداری و اطلاع رسانی مورد بررسی قرار گرفت. پس از آن که کارگروه منتخب این کمیته به ریاست دکتر غلامرضا فدائی نسخه ی نهایی را آماده کرد، محتوا و سرفصل دروس ابتدا در کمیته کتابداری و پس از آن در جلسه

مورخ ۱۳۸۹/۶/۱۶ شورای برنامه ریزی آموزش عالی به تصویب نهایی رسید.

دکتر رضایی شریف آبادی در نشست «آرشیو (یادمان ها و فرهنگ)» دوشنبه (۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۳) ساعت

۱۴ که در سرای اهل قلم کتاب و رسانه برگزار شد در بیان دلایل ناشناخته بودن فرهنگ آرشیو در ایران گفت: «آرشیو» خیلی دیر وارد رشته های دانشگاهی شده است. در کشوری مانند آمریکا که استقلالش به ۳۰۰ سال نمی رسد، مطالعات آرشیوی بیش از ۵۰ سال است که تدریس می شود؛ اما ایران با قدمت چند هزار ساله، هنوز ۲ سال است که این رشته را وارد دانشگاه کرده است.

دانشگاه های تهران و الزهراء(س)، در حال حاضر از دانشگاههایی هستند که در رشته ارشد مطالعات آرشیوی مشغول به تدریس می باشند.

سخن حکیم الملوک^۱

«نشریه دانشجویی آرشیو» در تاریخ ۱۷ اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ پایه گذاری شد تا دانشجو و آرشیویست با دستی باز قلم بزنند و بگویند کجا هستند و چه می کنند و چه پر روزگار می گذرد. به همت دانشجو یان مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء(س) و اساتید گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه الزهراء(س) اولین شماره اولین نشریه دانشجویی در حوزه مطالعات آرشیوی در استان شماسه. ما (دانشجو یان دانشگاه الزهراء(س) و تهران) اولین آرشیویست های ایران هستیم و مسلماً آخرین نخواهیم بود! بنابراین لازم بود تا مکانی برای آنچه در ذهن آرشیویست های جوان می گذرد ایجاد شود! این چند برگ که در استان شماسه همان مکان است. همان چایی که مقالات، مصاحبه ها، مطالب طنز و انتقادی آرشیوی و ... باید منتشر شود تا همه بخوانند و بدانند آرشیو چیست! تا همگان بدانند آرشیوها پایگانی ها، آرشیو ها راهروهای غبار آلود و متروک نیستند! آرشیویست ها منتظر قدم های آن ها هستند تا از گذشته و حال بگویند؛ تا بگویند آرشیو فقط چند برگ کاغذ نیست؛ آرشیو فقط تاریخ نیست؛ آرشیو تنها گذشته نیست؛ آرشیو آشکارکننده گذشته و راهگشای مردمان است؛ آرشیو آینده را رقم می زند. اگر مردمان ما آرشیوها را می شناختند دیگر لازم نبود انقدر شاهد تکرار اشتباهاتمان باشیم. پس این بار آرشیو را بخوانید تا بدانید آرشیو را ...»

نشریه دانشجویی آرشیو با هدف معرفی آرشیو، جایگاه و اهداف و وظایف آرشیوستانها شروع به کار کرده است در این نشریه قصد داریم خوانندگان محترم را با تاریخچه آرشیو، معرفی سازمان های آرشیوی، مدیریت آرشیو، خاستگاه آرشیو، معرفی رشته مطالعات آرشیوی و هر آنچه مربوط به آرشیو هست آشنا کنیم.

بایگانی ها خاستگاه آرشیو هستند قبل از تعرف آرشیو نیاز به به تعریف بایگانی ها داریم تا بتوان درک درستی از آرشیو بدست آوریم.

بایگانی عبارت است از فن اداره، نظارت و حفاظت اسناد و مدارک سازمان به منظور نگهداری و مراجعه. بایگانی به مفهوم فن طبقه بندی، تنظیم و نگاهداری و حفاظت اسناد و مدارک است، برطبق روشی معین به نحوی که در اسرع وقت و با کمال سهولت و با صرف حداقل هزینه، نیروی انسانی و وقت، بتوان به آن اسناد دست یافت. کلیه سیاستها، خط مشی ها روشها و رویه ها، به طریقی در بایگانی انعکاس می یابند و به عنوان منابع اطلاعاتی در آن جا حفظ می شوند تا در مواقع نیاز، مورد استفاده قرار گیرند. در واقع بایگانی عبارت است از: ثبت و حفظ اطلاعات و عملکردهای مربوط به گذشته به منظور استفاده در حال و آینده

بایگانی، محصول دفتری موفق هر مدیریت سازمانی است و حاوی کلیه اسناد، مکاتبات و شواهد کتبی و غیرکتبی مربوط به روند اداری و جاری یک سازمان است و هر سازمانی برای انجام امور خویش، هر لحظه ممکن است که به اسناد بایگانی نیاز داشته باشد. به عبارت دیگر، بایگانی حافظه سازمان به شمار می آید. بایگانی از آن جهت حائز اهمیت است که مدیر قبل از اتکا به خلاقیت خود، به حافظه خود و بایگانی سازمان متکی است و مدیرانی

که حافظه قوی تری دارند، عملکردشان بهتر است و سرعت و دقت دو رکن اساسی در مدیریت است.

در تعاریفی دیگر می توان گفت:

*بایگانی عبارت است از فن اداره، نظارت و حفاظت اسناد و مدارک سازمان به منظور نگهداری و مراجعه. *بایگانی به مفهوم فن طبقه بندی، تنظیم و نگاهداری و حفاظت اسناد و مدارک است، برطبق روشی معین به نحوی که در اسرع وقت و با کمال سهولت و با صرف حداقل هزینه، نیروی انسانی و وقت، بتوان به آن اسناد دست یافت.

*بایگانی به معنای محل نگاهداری اسناد بر طبق ضوابط معین و علمی.

*بایگانی عبارت است از محل نگهداری دائمی اسناد و مدارک گرانبهایی که از نظر اداری، حقوقی، مالی، علمی، تاریخی و فرهنگی ارزش نگهداری دائمی را دارند.

اهداف بایگانی:

بایگانی به طور اجمالی در بردارنده دو هدف عمده است:

(الف) اسناد حاوی اطلاعاتی هستند که سازمان های به وجود آورنده را ناگزیر از مسئولیت پذیری و پاسخگویی می کنند و از طرف دیگر به عنوان ابزاری موثر در دست مدیران و هدایت مدیریت محسوب می شوند.

(ب) اسناد به عنوان مدرک در مراحل قانونی مورد توجه و استفاده قرار می گیرند

وظایف بخش بایگانی

کنترل نامه ها و استعلامات وارده به بایگانی جهت قرار دادن در پرونده ها

نظارت بر تحویل و دریافت پرونده ها از قسمتهای مختلف

تشکیل پرونده برابر کدهای تعیین شده در قسمتهای مربوطه

بایگانی نامه ها و پیش نویس ها و استعلامات

ثبت نامه های وارده در سیستم رایانه ای بایگانی

ثبت نامه ها و پرونده ها در دفاتر بایگانی

شماره گذاری کلیه سوابق ارسالی به بایگانی

تحویل گرفتن پرونده و نامه ها از دبیرخانه و بررسی شماره صادره آن پرونده

ویرایش پرونده های وارد به بایگانی

جستجوی پرونده ها در سیستم رایانه ای و دفاتر بایگانی

برگ شماری و شماره گذاری پرونده های وارد به بایگانی

جابجایی پرونده های وارده در بایگانی و طبقه بندی آنان براساس کد گذاری

بایگانی نمودن کلیه برگه های وارد در بایگانی و جابجا نمودن آنان در پرونده های مربوطه

تعویض زونکن های فرسوده و پشت نویسی پرونده ها و زونکن ها

آرشیو

هر نوع سند اعم از نامه، پرونده، گزارش، یادداشت، نقشه، روزنامه، اوراق چاپی دستنوشته، فیلم، نوار، کارت پستال و سایر مدارک که در سازمان یا دستگاه دولتی به منظور استفاده اداری، تهیه یا دریافت شده باشد و در حال حاضر مورد استفاده

جاری آن سازمان نباشد و در عین حال از نظر آن اداره یا سازمان، واجد ارزش و اهمیت بوده است، در این موارد اینگونه مدارک جهت حفظ و نگهداری دائمی، کنار گذاشته می شود. به عبارت دیگر، آرشیو، پلی ارتباطی بین نسلهای گذشته و نسلهای حاضر است. در واقع، کلمه آرشیو شامل «ظرف» و «مظروف» می باشد، یعنی هم محتویات اسناد و مدارک و هم ساختمان آرشیو را در بر می گیرد. به عبارت دیگر، آرشیو، هویت ملت و خانواده می باشد. آرشیو یک لغت فرانسوی است و در کشورهای اروپائی، مجله خاصی به همین عنوان منتشر می شود که در مراکز مهم دنیا توزیع می گردد.

برای بایگانی و آرشیو و تعریف گوناگونی شده است که گاه با هم تداخل دارد و تفکیک آنها به ویژه در عرف قدری دشوار است. در اینجا به پاره ای از تعاریف از این دو واژه اشاره می شود. در فرهنگ آکسفورد در تعریف آرشیو آمده است:

(۱) مکانی که در آن اسناد عمومی یا سایر مدارک مهم تاریخی نگهداری می شود.

(۲) مکان اسناد و مدارک تاریخی حفظ شده در فرهنگ فارسی معین درباره آرشیو چنین آمده است: «جایی که اسناد، اوراق، تصاویر، پرونده ها، صفحات موسیقی و مانند آن حفظ می شود با بایگانی»

شورای جهانی آرشیو

نگار زارع
دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء(س)
negarzare90@gmail.com

معرفی

ICA سرنامی مناسب، برای شورای جهانی آرشیو یا همان **The International Council on Archives** بوده؛ و وظیفه آن مدیریت سوابق، حفظ، مراقبت و استفاده از میراث آرشیوی، از طریق نمایش آن ها و به کمک متخصصان آرشیوی، در سراسر جهان است. همان طور که میدانیم آرشیوها خواستگاه منابع غیر قابل پیش بینی، که حاصل فعالیت های روزانه افراد حقیقی و حقوقی، اسناد منحصر به فرد تاریخی وهم چنین مدارک بسیار شکننده و آسیب پذیر، هستند؛ برنامه ایکا نیز حفاظت و اطمینان از امکان دسترسی به مواد آرشیوی از طریق برقراری استانداردها، تامین شرایط گفتگو و همکاری بین آرشیوها و آرشیویست ها، تنظیم خط مشی مناسب تولید کنندگان و استفاده کنندگان و فراهم نمودن فرصتی جهت توسعه تخصصی آرشیوها است.

شورای ایکا

یونسکو

ایفلا

سپرابی^۱

سازمان مدیریت اسناد بین المللی تراست^۲

شورای بین المللی موزه ها^۳

شورای بین المللی آثار تاریخی و وب سایت ها^۴

شورای هماهنگی انجمن های آرشیوهای دیداری و شنیداری^۵

اهم اهداف ایکا

هدف این شورا ترویج مدیریت و استفاده از اسناد و آرشیوها، در کنار حفاظت از میراث افراد در سراسر جهان، از طریق اشتراک تجربیات، پژوهش ها و عقاید آرشیوهای حرفه ای و آرشیویست ها است.

ایکا یک سازمان غیر دولتی و بر طرف است که بوده از توسط اعضای سازمان و از طریق فعالیت های متنوع آنها تأمین می شود.

- کمک به توسعه و حمایت از آرشیوهای جهان، از طریق همکاری با سازمان ها و دفاتر بین المللی، دولتی و غیر دولتی؛
- توسعه استانداردها و ترویج سازماندهی و فایل بندی اسناد و مدیریت آرشیوها؛
- تقویت ارتباط و مبادله اطلاعات بین آرشیوها و آموزش آرشیویست های تمام کشورها، سازمان های عمومی و خصوصی و نهادهای حرفه ای؛
- تشویق استفاده از آرشیوها جهت دسترسی بهتر به محتوای آنها؛
- انجام هرگونه فعالیت مربوط به حمایت از اهداف سازمان.

تأمین میشود. برای مدت بیش از ۶۰ سال است که ایکا موسسات آرشیوی و آرشیویست های سراسر جهان را متحد کرده است تا از مدیریت آرشیوها، حفاظت فیزیکی میراث آرشیوی، تولید استانداردهای معتبر و انتقال دانش و تخصص در سراسر مرزهای ملی حمایت کند. ایکا در واقع یک سازمان بین المللی است که به تصمیم گیری های مهم، همکاری نزدیک نهادهای بین دولتی، مانند یونسکو و شورای اروپا و هم چنین به برقراری ارتباط نزدیک با دیگر سازمان های غیردولتی مثل کمیته بین المللی سپرابی، میپردازد. و همچنین به ارائه راه حل های موثر و انعطاف پذیر، مبادرت میورزد.

باید اطلاعات تاریخی زیادی در زمینه خاص آرشیو خود داشته باشد و شاید از جهاتی بتوان گفت همچون کتابدار کتابخانه تخصصی است. به افرادی که در آرشیوها - اعم از آرشیو اسناد تاریخی، تحقیقی، حقوقی و اداری - مشغول انجام کار هستند و در این وظیفه از تخصص لازم برخوردارند و وظایف یک آرشیویست را انجام می دهند، آرشیویست اطلاق می گردد.

۳. تعریف سازمان یونسکو چنین است: «آرشیو عبارت است از تمام اسناد غیرجاری یک نهاد یا مؤسسه (یعنی اسنادی که برای اجرای وظایف جاری مورد نیاز نیستند) که به دلیل ارزش دائمی آنها نگهداری می شوند یا باید نگهداری می شوند.» همچنین آرشیویست، «بایگان، ضباط، کسی که مأمور نگهداری آرشیو است» معنا شده است.

ویژگی اسناد آرشیوی

- ◀ حاصل فعالیت یک سازمان اند
- ◀ از نظر ظاهری متنوع اند و گاه منحصر به فرد.
- ◀ نسخ معدودی از آنها وجود دارد.
- ◀ به مرور زمان جمع می شوند.
- ◀ در خدمت سازمان مادر و عامه مردم اند.
- ◀ صفات فیزیکی آنها چندان قابل کنترل نیست

تفاوت آرشیو و بایگانی

- ◀ بایگانی به تعداد سازمان ها وجود دارد و اسناد آن معمولاً در معرض نقل و انتقال و تحویل است.
- ◀ اسناد بایگانی ارزش های متفاوتی دارند و گاه ارزش خود را از دست می دهند.
- ◀ اسناد بایگانی برای انجام امور سازمانی و جاری است.
- ◀ بایگانی بستر و خاستگاه اسناد آرشیوی است، در حالی که عکس آن صحیح نیست.
- ◀ بایگانی خاص امور دفتری و سازمانی است.
- ◀ در حالی که اسناد آرشیوی این مشخصات را داراست: عصاره و چکیده بایگانیها و مکاتبات اداری است.
- ◀ ارزش نگهداری دارد.

آرشیویست

آرشیویست در جهت مجموعه سازی، سازماندهی، اشاعه و حفاظت منابع اطلاعاتی جامعه پیشرفت کوشش می کند. در واقع آرشیویست پلی می سازد بین گذشته و حال و آینده که جامعه را در زمان و مکان سیر می دهد. آرشیویست در نمایه سازی بیشتر بر جنبه تاریخ-اطلاعاتی سند تکیه می کند و هر چه سند تاریخی تر باشد، قابلیت استناد و ارزش آن افزایش می یابد. آرشیویست باید ذهنی کاملاً خلاق داشته باشد و آموزه های کتابداری خود را در قالب منابع مختلف دیگر که هیچ شباهتی به کتاب ندارد، پیاده کند چرا که در منابع آرشیوی علی رغم منابع کتابخانه ای شاید بتوان چندین موضوع برای هر رکورد اختصاص داد. آرشیویست

ایکا حدود ۱۴۰۰ عضو در ۱۹۹ کشور دارد که از طریق آنها به استفاده و بهره برداری فرهنگ های متنوع می پردازد. ایکا به خاطر عضویت های بزرگ و کوچک گوناگونی که دارد، به عنوان یک سازمان موفق و تاثیر گذار شناخته شده است. باید در نظر داشت که این سازمان بدون از خودگذشتگی اعضایش وجود نخواهد داشت. اعضای ایکا به ۴ رده تقسیم می شوند که در زیر به معرفی آنها می پردازیم.

رده A = آرشیوهای ملی یا مرکزی سازمان ها؛

رده B = انجمن های متشکل از متخصصان علاقه مند در زمینه مدیریت و حفظ اسناد آرشیوی؛

رده C = موسسه ها یا شرکت های مرتبط با دولت جهت حفظ سوابق یا آموزش آرشیوی؛

رده D = افراد علاقه مند مشغول به کار در زمینه مدیریت یا حفظ اسناد

آرشیوی در گذشته یا در حال حاضر.

برنامه های تخصصی ایکا

● گروه های کاری و کمیته ها

۱- پروژه ایکا-اتم^۶ = یک نرم افزار منبع باز بوده که به صورت آنلاین و رایگان در سازمانهای آرشیوی جهت مدیریت و نمایش اسناد مورد استفاده قرار می گیرد؛

۲- مجله بین المللی آرشیوی کاما^۷ = مجله جهانی است که در دو زبان انگلیسی و فرانسوی منتشر می شود؛

۳- گروه حقوق بشر و آرشیوها؛

۴- گروه کارشناسی در توصیفات آرشیوی^۸؛

۵- گروه آرشیوهای دیداری - شنیداری و تصاویر^۹؛

۶- گروه کاری جهت مالکیت معنوی^{۱۰}

● برنامه های کمیسیون برنامه^{۱۱}

این کمیسیون، اعضای ایکا را جهت درخواست بودجه برای آرشیوها و پروژه های مدیریت اسناد دعوت می کند.

● برنامه صندوق بین المللی توسعه آرشیوی^{۱۲}

این برنامه به طور خاص برای پاسخگویی به نیازهای موسسات آرشیوی و آرشیوهای

حرفه ای در کشورهای کم منابع، طراحی شده است؛ و دو هدف عمده را دنبال میکند:

۱- ارائه پشتیبانی به موسسات آرشیوی و آرشیوهای بزرگ جهت رفع نیازهای توسعه ای بزرگ.

۲- جذب منابع مالی از بخشهای خصوصی و سازمانهای بین المللی جهت استفاده برای رفع نیاز آرشیوهای کشورهای در حال توسعه

شعب منطقه ای ایکا

یکی از مزایای این شورا وجود همین ۱۳ شعبه منطقه ای است؛ که اعضای فعال آن، دائما پیرامون مسائل مورد علاقه آرشیوی، به گردهم می آیند.

● ALA^{۱۳} = مربوط به همکاری کشورهای آمریکای لاتین، اسپانیا و پرتغال، که دارای زبان های اسپانیایی و پرتغالی هستند، بوده؛

● ARBICA^{۱۴} = آرپیکا همکاری

کشورهای عربی را شامل میشود؛

● CARBICA^{۱۵} = کشورهای منطقه کارائیب، که شامل جنوب شرقی آمریکای شمالی، آمریکای مرکزی و شمال آمریکای جنوبی، را پوشش میدهد؛

● CENARBICA^{۱۶} = همکاری کشورهای جمهوری آفریقای مرکزی است که فرانسوی زبان رسمی آنها بوده و جزء کشورهای فقیر محسوب میشوند؛

● EASTICA^{۱۷} = همکاری میان کشورهای آسیای شرقی، چین، ژاپن، ماکائو و جمهوری کره، را شامل میشود و ایده ایجاد این شعبه از سال ۱۹۹۲ مطرح شده است؛

● ESARBICA^{۱۸} = همکاری کشورهای حوزه شرق و جنوب آمریکا؛

● EURASICA^{۱۹} = اوراسیکا مربوط به همکاری ۹۳ کشور اوراسیا است؛

● EURBICA^{۲۰} = این شعبه نیز منطقه ی اروپایی را پوشش میدهد؛

● NAANICA^{۲۱} = این شعبه مربوط به شبکه های آرشیوی آمریکای شمالی است که به طور رسمی در سال ۲۰۰۴ راه اندازی شد؛

● PARBICA^{۲۲} = شامل سازمانهای آرشیوی دولتی و غیر دولتی و انجمن ها و نمایندگان از کشورها، ایالات و مناطق شمال و جنوب اقیانوس آرام است. این شعبه

هدف این شورا ترویج مدیریت و استفاده از اسناد، آرشیوها در کنار حفاظت از میراث افراد در سراسر جهان از طریق اشتراک تجربیات پژوهش ها و عقاید آرشیوهای رده A و آرشیویدست ها است.

- بزرگترین منطقه جغرافیایی را شامل میشود؛
- SARBICA^{۲۳} = اولین شعبه منطقه ای ایکا بوده و مربوط به کشورهای جنوب شرقی آسیاست؛
- SWARBICA^{۲۴} = مربوط به منطقه جنوب و غرب آسیاست؛
- WARBICA^{۲۵} = این شعبه نیز منطقه غربی قاره آفریقا را شامل میشود.

منبع : www.ica.org

پی نوشت:

- ۱- Blue shield
- ۲- International Records Management Trust
- ۳- ICOM(International Council Of Museums)
- ۴- ICOMOS (International Council On Monuments and Sites)
- ۵- CCAAA (Coordinating Council of Audiovisual Archives Associations)
- ۶- ICA - ATOM
- ۷- COMMA
- ۸- EGAC (The Expert Group on Archival Description)
- ۹- PAAG (Photographic and Audiovisual Archives Group)
- ۱۰- WGIP (Working Group for Intellectual Property)
- ۱۱- PCOM (Programme commission)
- ۱۲- FIDA (The International Fund for Archival Development)
- ۱۳- AsociaicionLatinoamericana de Archivos
- ۱۴- Arab Regional Branch ICA
- ۱۵- Caribbean Regional Branch ICA
- ۱۶- Regional Branch for Central Africa ICA
- ۱۷- East Asian Regional Branch ICA
- ۱۸- Eastern and Southern Africa Regional Branch ICA
- ۱۹- Eurasia Regional Branch ICA
- ۲۰- European Regional Branch ICA
- ۲۱- North American Archival Network ICA
- ۲۲- Pacific Regional Branch ICA
- ۲۳- Southeast Asian Regional Branch ICA
- ۲۴- South and West Asian Regional Branch ICA
- ۲۵- West Africa Regional Branch ICA

با توجه به این همه اطلاعات تاریخی درباره رخدادهای ثبت و ضبط نشده و به شکل مکتوب در نیامده، اطلاعات شفاهی آگاهان از آن رخدادهای، به نوعی تکمیل کننده اطلاعات ثبت شده خواهد بود. تاریخ شفاهی این حلقه های گم شده را از زبان آگاهان می گیرد و اطلاعات ناقص نوشتاری را تکمیل می کند. ما در این مقاله می خواهیم با تاریخ شفاهی آشنا شویم که تاریخ شفاهی چیست و چه پیشینه دارد و چه ضرورتی دارد و نقل قول های موجود در این زمینه به صورت مختصر مورد بررسی قرار گرفته است.

تاریخ شفاهی چیست؟

تاریخ شفاهی، یکی از روشهای درک تاریخ است. " تاریخ شفاهی، نوعی شیوه جمع آوری و آماده سازی اطلاعات تاریخی است از طریق ضبط مصاحبه با شرکت کنندگان در رویدادهای تاریخی. " تاریخ شفاهی،

قدیمی ترین نوع تاریخ که مربوط به پیش از دوره آغاز اختراع الفبا و ثبت تاریخ می باشد و هم یکی از جدیدترین انواع آن است که از دهه ی ۱۹۴۰، با ضبط مطالب بر روی نوار آغاز شد. تاریخ روایی، نه آن چنان بیگانه با فرهنگ ایرانی و اسلامی است که آن را کاملاً وارداتی بدانیم و نه آن چنان خودی که سر منشأ آن داخلی باشد. وجود افسانه هایی که سینه به سینه نقل شده است، شاهنامه خوانی و از همه مهم تر احادیث بسیاری که با کلمه ی " قال " آغاز شده است، مبین روایی بودن تاریخ ماست، اما تاریخ شفاهی، مقوله ای دیگری است. تاریخ شفاهی، مبتنی است بر مصاحبه ی رو در رو با تاریخسازان؛ مصاحبه ی پژوهشگر تاریخ با نقش آفرین تاریخ در مورد تجربیات خاصی که دارد. بهره جستن از روایات شفاهی به

گر، باید نقش مصاحبه شونده را در جریانات مورد بحث بشناسد و پیوند او را با موضوع، طی مصاحبه مشخص نماید. هر چقدر این نقش در تکوین رویداد مزبور مهم تر باشد، مصاحبه، در نگاه مورخان ارزش بیشتری پیدا خواهد کرد. هنگامی که پای درگیریهای حزبی یا مسائل مورد اختلاف بین چند گروه در میان است، مصاحبه گر، باید با طرفهای مخالف و موافق مصاحبه نماید؛ و بدین گونه است که مورخان، از اسناد شفاهی به عنوان مدرکی برای درک رخدادهای گذشته استفاده می کنند. (نیک نفس، گنجینه ی اسناد، ...).

درحقیقت بدرستی می توان پذیرفت که تاریخ یک چیز نیست بلکه چندین چیز است. تاریخ، هم عبارت است از چیزی که اتفاق

می افتد و هم تصویری که از آن چیز در ذهن می سازیم. تاریخ نخست، همان چیزی است که ما می خواهیم باور کنیم؛ مجموعه ای از رویدادها یا موقعیت های عینی یا وجودهای در خور شناسایی و قابل تشخیص واقع شده در زمان و مکان معین. تاریخ دوم، ذخیره، یادآوری، بازآفرینی و بازفهم آن رویدادهاست و بالاخره تأثیر آنها بر شیوه برخورد ما با رویدادها و موقعیت های کنونی. تاریخ شفاهی، در قلمرو تاریخ دوم قرار می گیرد.

تاریخ شفاهی، پیوند گذشته و حال است و به طرفین گفتگو و نیز به خوانندگان محتوای برآمده از پرسش و پاسخ، این فرصت و امکان را می دهد که گذشته را به زبان حال ترجمان کنند و زمان حال را در گذشته ی شناور، همدرد، همدل و همسخن سازند. (خلیلی، ۱۳۸۷، صص ۷۹-۸۸). تاریخ شفاهی، یکی از معتبرترین اسناد روایی می باشد که قابلیت های فراوان دارد. استفاده از روایت های شفاهی نه تنها در عرصه ی تاریخ نگاری و وقایع نویسی بلکه اصولاً در تاریخ هر جامعه به مثابه ی انتقال بخشی از فرهنگ شفاهی، از سهم معینی برخوردار است. تاریخ شفاهی به دلیل بیان بسیاری از واقعیت های نانوشته و یا آنچه را گوینده نتوانسته بنویسد و یا حتی فرصتی برای نوشتن آن پیدا نکرده است، دارای اهمیت زیادی

است. همچنین به علت بیان روایات و واقعیت های تاریخی به شکلی ساده و روان، دارای اسلوب خاص نوشتاری نیست و جذابیت خاص خود را دارد.

از میان انواع مطالب تاریخ شفاهی، مطالبی دارای اهمیت است که افراد شخصاً در آن وقایع حضور داشته اند و شاهد ماجراها و واقعیتها بوده اند. این گونه مطالب ارزش فراوانی دارد. در برخی از تاریخهای شفاهی به استناد گفته ی دیگران مطالبی بیان شده و مسائلی - که درحقیقت خود ندیده اند - ثبت شده است که این مطالب از لحاظ ارزش در مرحله ی بعدی قرار دارد. (بختیاری، ۱۳۸۷، ص ۹۸).

درواقع، باید گفت که تاریخ شفاهی، جمع آوری اطلاعات زبانی در حوزه های مختلف علوم انسانی و بخصوص تاریخ می باشد. البته با علم به اینکه انسانها با توجه به مقتضیات روحی خودشان همیشه

حرفهای زیادی برای نگفتن دارند و هرکسی پاره ای از مکنونات خودش را روی کاغذ نمی آورد و هیچ وقت هم بیان نخواهد کرد. اما مصاحبه گر می تواند مصاحبه شونده را تشویق و ترغیب به پاسخدهی به پرسشهایی کند که از سایر منابع نمی توان پرسید. (درکتانیان، ۱۳۸۷، ص ۲۱۸).

گردآوری تاریخ شفاهی را آقای فدایی، یکی از وظایف حساس مراکز آرشیوی میدانند. تاریخ شفاهی را عملی می دانند که به وسیله آن از طریق مصاحبه، سخنرانی و یا درخواست کتبی از افراد صاحب نظر و مطلع، کمبودها و خلأهایی که در پژوهشهای تاریخی وجود دارد پر می شود. مجموعه اسناد، گاه به دلایل مختلف نواقصی دارد که باید رفع شود و یا حاوی تناقضاتی است که با پژوهشهای مربوط باید تناقض رفع شود. تحقیق و جستجو از افراد صاحب نظر می

ممنونه گر باید نقش مصاحبه شونده را در روایات مورد بحث بشناسد و پیوند او را با موضوع، طر مصاحبه مندشن نماید

تاریخ شفاهی یکی از روش های درک تاریخ است.

تاریخ شفاهی، نوعی شیوه جمع آوری و آماده سازی اطلاعات تاریخی است از طریق ضبط مصاحبه با شرکت کنندگان در رویدادهای تاریخی.

تواند این نواقص را رفع کند. همچنین گاه پاره ای از اسناد به تحلیل نیاز دارد و افراد صاحب نظر و مطلع که معمولاً سنی از آنها گذشته است می توانند تحلیل های بسیار جالبی داشته باشند. در هر حال، تاریخ شفاهی مکمل آرشیو اسنادی است و یک سازمان آرشیو با هوشمندی و درایت می تواند بهره های فراوان از آن ببرد. تخلیه اطلاعاتی افراد صاحب نظر در رشته های مختلف تاریخی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و غیره از اقدامات برجسته و مفیدی است که غفلت از آن اسفبار و ضایعه آمیز است (فدایی، ۱۳۷۷، صص ۱۰۴-۱۰۵).

تاریخچه ی تاریخ شفاهی

انسان در طول تاریخ، همواره وقایع مهم تاریخی خود را از طریق روایت اشعار و افسانه های منقول به نسل های بعدی خود انتقال داده اند. در هر برهه از تاریخ، افرادی که اقدام به نوشتن و ثبت وقایع تاریخی نموده اند، بخشی از اطلاعات خود را از طریق پرس و جو از اشخاص و به طور شفاهی به دست آورده اند؛ زیرا حوادثی که در واقعیت رخ داده اند و غیر مکتوب هستند، لازم است که به صورت نوشته و مکتوب در آیند تا ماندگاری و بقای آن برای نسل های آینده حفظ شود. همچنان

که بیهقی می نویسد ((ومن که تاریخ، پیشه گرفته ام التزام اینقدر کرده ام که آنچه نویسم یا از معاینه من است یا سماع مردم ثقه)) (بیهقی، ۱۳۲۳، ص ۶۶۷). این شیوه انتقال تاریخی

در ایران و اسلام سابقه ای غنی و عمیق دارد و هم اکنون به عنوان جدیدترین و کهن ترین شیوه تاریخ نگاری قلمداد می شود که بازگو کننده و اشاعه دهنده مجموعه حقایقی است که در سینه ی افراد نهفته است.

تاریخ شفاهی یکی از شیوه های جمع آوری اطلاعات در تاریخ است که به شرح و شناسایی رویدادهای تاریخی، بر اساس دیده ها و شنیده های شاهدان و ناظران، و عملکرد فعالان آن ماجراها می پردازد. این متون تاریخی حتی در صورت مکتوب شدن، خصلتی گفتاری دارند (ایمانی، ۱۳۸۶). در حقیقت، تاریخ شفاهی جمع آوری اطلاعات در مورد وقایع تاریخی، از طریق اسناد غیر مکتوب است. این رویکرد، بر این نکته تأکید دارد که تاریخ، تنها

اسناد مکتوب و آنچه صاحبان قدرت و مورخان ابراز می دارند نیست؛ بلکه تاریخ برگرفته از زندگی مردمانی است که روزی شاهد عینی حوادث روزگار بوده اند.

تاریخ شفاهی، به شیوه امروز، برای اولین بار در سال ۱۹۴۸، در دانشگاه کلمبیا، پایه گذاری شد. پس از تشکیل انجمن تاریخ شفاهی، در سال ۱۹۶۶، این شیوه، وسعت بیشتری یافت و به عنوان مبحثی جدی در محافل پژوهشی و تاریخی جهان شناخته شد و مورد قبول واقع گردید. (آموزنده، سال ۹۰، صص ۱۱۵-۱۱۶).

از قرن هجدهم میلادی در بسیاری از شاخه های معرفت بشری، اندیشه های جدید همراه با وقوع تحولاتی فراگیر و شتابان پدید آمد. علوم انسانی و از میان آنها، تاریخ نیز در معرض این تحولات قرار گرفت. این تحولات، به بروز و ظهور آرای مختلف در تعریف علم، روش، موضوعات و مواد مورد مطالعه ی مورخان انجامید.

منازعات موضوعی، گرایش طیف گسترده ای از محققان بود. مورخان نواندیش، موضوع تاریخ را به تاریخ شاهان و برگزیدگان سیاسی منحصر نمی دانستند. از نظر آنان علم تاریخ، شناخت فرهنگ

عامه و گذشته ی انسانی بدون تمرکز بر قدرت سیاسی و سلسله های حاکم بود. آنان، گشودن درهای بسته ی تاریخ نگاری و آزاد کردن مورخ

از میان انواع مطالب شفاهی، مطالب دارای اهمیت است که افراد نژادها در آن وقایع حضور داشته اند و شاهد ماجراها و واقعیت ها بوده اند.

را برای گشت و گذار در گذشته مورد تأکید قرار می دادند. تاریخ تغذیه، تاریخ مسکن و مانند اینها به عنوان بخشی از گزارش منسجم درباره گذشته، مورد بحث ایشان قرار گرفت. از نظر این دسته، مقابله با تاریخ سیاسی که به تاریخ بی حاصل زندگی شاهان، اغراق در نقش شخصیتها در تاریخ، گزارش طولانی جنگها و دیگر کشمکشها، تبدیل شده بود - ضرورت قطعی است. مطالعه و تحقیق درباره گروهها و نهادهای اجتماعی نظیر زنان، کارگران، بازرگانان، معلمان و همچنین دانشگاهها، خانواده و ارتش، رویکردهای نوینی بود که مورخان جدید به آن می اندیشیدند.

مورخان نوگرا، همچنین به تغییر در حوزه یافته ها و شواهد تاریخی تأکید داشتند. آنان یافته های

تاریخی را محدود به اسناد و آرشیوهای ملی نمی دانستند و مورخان را به استفاده از منابع دیگر دعوت می کردند. تاریخ شفاهی، ابزار نوینی بود که مورد توجه قرار گرفت.

از آن زمان تاریخ شفاهی به صورت گسترده در تاریخ نگاری موضوعات متنوع تاریخ معاصر مورد استفاده قرار گرفت و انجمن های علمی تاریخ شفاهی تأسیس شد و طرح های تحقیقاتی گوناگون برای نگارش موضوعات تاریخ معاصر به اجرا درآمد.

بنیاد اصلی این روش، بر آن قرار داشت که در نگارش تاریخ، مورخ باید از گفته ها و گزارش هایی بهره بجوید که بازیگران و دست اندر کاران یک موضوع آن را نقل می کنند. گردآوری اطلاعات مربوط به

هر موضوع با استفاده از مصاحبه های روشمند، می تواند ابعاد ناشناخته و ناپیدای موضوعات تاریخی را روشن سازد. زبان گفتاری تاریخ شفاهی به دوراز دغدغه های زبان نوشتاری، به پرده برداری از لایه های پنهان و مغفول مانده حادثه کمک می کند. همچنین، آرایش یافته های تاریخی در قالب سخن و گفتار شفاهی، متمایز از زبان نوشتاری است؛ هر چند که زبان گفتار در تاریخ شفاهی سرانجام به صورت نوشته در می آید. تأکید، تشدید، تمایل، تنفر و بسیاری از احساسات درونی دیگر - که در زبان گفتار نسبت به نوشتار بیش تر مجال بروز می یابد - می تواند یکی از دلایل اقبال گسترده به تاریخ شفاهی باشد. (رازنهان، ۱۳۸۷، صص ۴۹-۵۰).

ضرورت و اهمیت تاریخ شفاهی

آن گاه که پروفیسور آلن نوینز، نخستین بار سال ۱۹۴۸ م. در دانشگاه کلمبیا با استفاده از ضبط صوت، نخستین طرح را در زمینه ی تاریخ شفاهی با گردآوری خاطرات سیاسی گروهی از شخصیتهای سیاسی انجام داد، هرگز نمی دانست که این شیوه نوین در کوتاه زمانی همانند یک واگیر مثبت در گستره روش تحقیق تاریخی پهنه می گستراند. واقعیت آن است که بعد از دهه ی ۶۰ میلادی بود

که این شیوه در تاریخ اجتماعی و فرهنگی نیز رخنه کرد و موفق شد تحولی اساسی در زاینده های تاریخی بر جا نهد. این دهه ی طلایی تاریخ شفاهی، همزمان است با تأسیس انجمن جهانی تاریخ شفاهی که عملاً زمینه را برای شکوفایی جنبشی موسوم به جنبش تاریخ شفاهی هموار کرد. از این پس به مدد چنین جنبشی، ضروری بود که بازنگری و همه جانبه نگری در تاریخ نگاری رسمیت تام و تمام یابد و به الگویی برای تحول آفرینی های روشی تبدیل شود؛ روندی که به گونه ای بطنی گسترده یافت. این نهضت، در واقع یکی از مهم ترین شکافهای برخاسته از تاریخ نگاری سنتی را پر می کرد. واقعیت این است که جستجوی حلقه های

تاریخ شفاهی به شیوه امروز، برای اولین بار در سال ۱۹۴۸ در دانشگاه کلمبیا پایه گذاری شد.

مفقوده زنجیره تاریخ، امروز به فرایندی دشوار و پیچیده بدل شده است. بررسی بازمانده های تاریخی بویژه در حوزه آثار مکتوب، پژوهاک دهنده شکافهای

در پیکره تاریخ است که درستی، شفافیت و همه جانبه نگری آن را زیر سؤال می برد. تاریخ اجتماعی، تاریخ توده ها، آداب و رسوم، نگره های نجات بخشی توده در ادوار مختلف به عنوان برون رفتهای تأثیرگذار تاریخی از بحرانهای تکرار شونده، باورهای نمادین، چهره اقلیت ها، گوشه هایی از تاریخ هنری، شالوده خرده فرهنگ ها، تاریخ دقیق عقاید و نحله ها آن طور که واقعاً بوده اند، سیمای شهرها و روستاها به عنوان مستنداتی قابل اتکا، درونی ها و بازتاب های روان شناسی اجتماعی و تحلیل های جامعه شناختی، همه و همه زیر سایه ی سنگین نگره های صرفاً سیاسی و کلان نگری - یعنی نظر گاهی که تقریباً بر کلیت تاریخ نگاری سنتی و حتی نوگرای معاصر چیرگی دارد - بی رمق و مفقود است. در واقع آنچه بر شمردیم، از جمله ی همان شکاف هایی قلمداد می شود که از تاریخ، جوهرچین ناتمامی به دست

می دهد. باز کاوی گذشته و پیدا کردن این حلقه های گمشده برای پژوهنده امروزی ناشدنی نیست، اما تنها در حد فرضیه سازیها و نظریه پردازیهای نه چندان متقن و صد درصدی در جا می زند. چنین رویکردی، در حوزه تاریخ معاصر بافت دیگرگونی پیدامی کند؛ در حوزه تاریخ معاصر و روندی که به

مدد تاریخ شفاهی می کوشد لایه های پنهان مانده تاریخ را در سال های گذشته از زبان چهره های درگیر در معادلات خرد و کلان، به رشته ی تحریر درآورد، قادر است به روند

پوینده پیشگیری از بروز چنین شکاف هایی در تاریخ نزدیک به اکنون شتاب ببخشد. به پشتوانه ی این دگراندیشی مثبت تاریخ نگارانه، گوشه هایی از تاریخ اجتماعی شهرها و روستاها در حوزه های مختلف از جمله ساختارهای معماری، پزشکی، مناسک، آموزش و پرورش، ثبت محلات قدیمی در شرف نابودی و فراموشی، زندگینامه نگاری چهره های فرهنگی و تاریخی - حتی آنها که کم تر شناخته شده اند سیر حیات فکری توده ها و بویژه تاریخهای مردم را وارد گردونه ی تاریخی می کند که تا سال ها و سده ها از تپش گام های آنها تهی بود. این خدمت فرهنگی ارزنده تاریخ شفاهی، تاریخ اجتماعی را به شکل برجسته ای تغذیه می کند و آن را از پیکره ای عقیم و فراموش شده، به چهره ای زاینده و شکوفا بدل می سازد.

در این میان، آرشیوها قادرند با اتخاذ روش های امنیتی، به پاسداری از یافته های این کوشش و کاوش یاری رسانند. به این ترتیب، تاریخ از مطالعه ای صرفاً متکی به منابع کتابخانه ای رها می

شود و شکل زنده تری به خود می گیرد. ضرورت توجه به مطالعات میدانی و مردم نگاری در این بستر است که شکوفا می گردد. در واقع تاریخ شفاهی، روند نگارش امروز به مثابه ی تاریخ درآینده است؛ رویکردی که پیشینیان

ما بر اهمیت و حتی موجودیت آن آگاه نبودند، و درست به همین دلیل است که ((امروزه تاریخ شفاهی را یکی از روش های پژوهشی پیشرو دانسته اند، خصوصاً در زمینه ی موضوعاتی که نیاز به پژوهشهای میدانی و جمع آوری اطلاعات دارد.)) چنین ضرورتی در همه ی جنبه های فرهنگ مردمی مشهود است؛

محمد جعفر محجوب - که از جمله ی پیشتازان مطالعه ی فرهنگ و ادبیات شفاهی و عامیانه است - این ضرورت و اهمیت را این گونه توصیف می کند: ((در هر حال، ضرورتی اجتماعی وجود داشته

ویژگی اصلی تاریخ شفاهی نداشتن قضاوت و داوری است.

که تا امروز فرهنگ عوام توانسته است با وجود پیشرفت فوق العاده فرهنگ رسمی دوام بیاورد و ممکن است فردا این ضرورت اجتماعی وجود نداشته یا کم تر وجود داشته باشد و از این جا لزوم و ضرورت فوری گردآوری و ثبت و ضبط نموده های فرهنگ عوام احساس می شود...)).

چنین نگره ای را، درباره تاریخ نیز می توان تسری داد. اگر برخی از وقایع به شکل سینه به سینه به نسلهای بعدی منتقل شده است، تنها شکلی کوتاه مدت و بدون تضمین داشته است و چه بسا در آینده ای نزدیک، اهمیت خود را از دست داده و به بوته ی فراموشی سپرده شود؛ در چنین شرایطی تاریخ شفاهی با همه ی ملزوماتش، اهمیتی دوچندان می یابد. (خلیلی، ۱۳۸۷، صص ۱۹۳ - ۱۹۶).

اهمیت تاریخ شفاهی به جهات زیر است:

۱. به واسطه ی اینکه افرادی که در جریان حادثه ای بوده اند، به نقل رویدادها و خاطرات می پردازند، لذا گفته های افراد، همسو و تکمیل کننده اسناد می باشد که می توان از آن به عنوان منابع دست اول یاد کرد.

۲. تا انتشار اسناد در مسائل مختلف، مدت زمانی خواهد گذشت. از این رو، تاریخ شفاهی این امکان را به وجود می آورد که پژوهشگران قبل از انتشار اسناد، از زبان شاهدان عینی وقایع اطلاعاتی کسب کنند. نکته ی در خور توجه

در تاریخ شفاهی، کسب اطلاعات بکر و جدید از میرمصاحبه شونده می باشد. در این شیوه، محقق در انتظار آزادشدن اسناد بایگانی ها نمی ماند. زیرا با روی آوردن به تاریخ شفاهی، اطلاعاتی به دست می آورد که فراتر از نوشته های مکتوب می باشد.

۳. در تاریخ شفاهی، جذابیت خاصی وجود دارد. بدین نحو که پژوهشگر این حیطه با مدارک ضبط شده ای که در اختیار دارد، حالات و طرز بیان مصاحبه شونده را نیز - که از لحاظ روان شناختی مهم است - درک

می کند. زیرا در طنین صداها و لحن گفتارها معانی گوناگونی از شخصیت افراد، ضعف و غضب، قاطعیت، صلابت، تمنا و التماس، آرامش و اضطراب و برخی دیگر از صفات افراد نهفته است که آنها را نمی توان در کتاب مکتوب کرد بلکه فقط باید شنید؛ بویژه آنکه صداها و گفتار و تسلط بر بیان، یکی از راههای باریک روانکاوی شخصیتهاست.

۴. ویژگی اصلی تاریخ شفاهی نداشتن قضاوت و داوری است؛ چرا که مخاطب از شیوه های ارشادی خسته شده و می خواهد خودش قضاوت را تحلیل کند و تاریخ شفاهی، این امکان را در اختیار او قرار می دهد.

۵. تاریخ شفاهی، به محقق کمک می کند تا تصویری کم بیش زنده از وقایع تاریخی - که بر تجربه ی مستقیم فردی مبتنی است - ارائه دهد.

در حین مطالعه ی تاریخ، شاید بسیاری از استدلالها مبهم و باورنکردنی باشد؛ در

حالی که تاریخ شفاهی موشکافانه تر به قضایا می نگرد و از تمام جوانب، موضوع را بررسی می کند. (آذری خاکستر، ۱۳۸۷، صص ۱۷۴ - ۱۷۵).

مصاحبه، کلید تاریخ شفاهی

چیزی که آرشیوست تاریخ شفاهی بیش تر نگران آن است، مسئله ی ((آینده و آیندگان))

می باشد. بدین معنی که درعین کمبود رسانه ها، می کوشد در کم ترین زمان از فرصت های پیش آمده بهره بجوید و با بهره جویی از مصاحبه، به تکمیل آنها بپردازد. امروز را از دست دهد، فردا دیراست. زیرا در برابر آیندگان مسئول است.

مصاحبه با قهرمانان و بازیگران حوادث، به مراتب بر تاریخ مخدوش و تحریف شده کتبی (بجز اسناد و مدارک) رجحان دارد. لذا کسانی که بازیگر حادثه و قهرمان واقعه ی تاریخی ای بوده اند، هنگامی که زبان به سخن می گشایند و به شرح جزئیات می پردازند، بیش تر از مقالات مطبوعات یا کتاب های دیگر قابل

بیزوی که آرشیوست تاریخ شفاهی بدین تر نگران آن است، مسئله و ((آینده و آیندگان)) من باشد.

اعتماد هستند. از طرفی دیگر، شخصی که خود در جریان وقایع بوده و امر یا مأمور انجام دستوری بوده، می تواند نگاه محقق یا مورخ را موشکافانه تر سازد. پس مصاحبه ی فعال، می تواند به آشکارسازی وقایع و حوادث گمشده و کشف حلقه های مفقوده کمک کند.

تاریخ شفاهی نه تنها از زبان بازیگران طراز اول، بلکه از مجموع گفته ها و دیده ها حتی داستان سرایی های افراد گوناگون شاهد و ناظر در صحنه، کمک شایانی به تبیین تاریخ واقعی دوره ای از حیات سیاسی و اجتماعی کشور می کند. در تاریخ شفاهی، شرح و بازشناخت رویدادها براساس دیده ها، شنیده ها و کرده های شاهدان و ناظران و

فعالان آن رویدادها امکان پذیر می شود و در واقع، می توان گفت که تاریخ شفاهی تریبونی است برای کسانی که امکان دسترسی به ابزار و موقعیت ها یا بسترهای لازم را جهت بیان و انتقال خاطرات خود ندارند.

چون در پاره ای موارد، اسناد مکتوب بنا به ملاحظات و مصلحت گرایي های زمان وبه

لحاظ شرایط حاکم، خاموشند، ارزش تاریخ شفاهی در بازشناخت آن رویدادها براساس دیده های فعالان و ناظران آن وقایع بسیار ارزشمند می باشد. (درکتانین، ۱۳۸۷، صص ۲۱۶ - ۲۱۸).

مراکز تاریخ شفاهی

مراکز تاریخ شفاهی یکی از مراکز اطلاع رسانی به شمار می روند که می توانیم به پژوهش هایشان

در مورد تاریخ معاصر جهان تکیه کنیم. این مراکز، رازدار خاطرات نهفته در سینه مردمانی است که حرف های تازه ای برای شنیده شدن دارند. مراکز تاریخ شفاهی از جمله مراکزی هستند که برای رسیدن به این هدف، از انجام مصاحبه بهره می برند. لذا وظیفه ی این مراکز فراهم آوری، نگهداری، و سازماندهی مجموعه مصاحبه های انجام شده به منظور اشاعه و بازیابی آنهاست. اسناد شفاهی، مهمترین و اصلی ترین

مواد مراکز تاریخ شفاهی به شمار می روند. این اسناد، حامل پیام هایی هستند که تمامی آحاد مردم می توانند پیشینه ی فرهنگی خود را در آن کشف کنند. (آموزنده، سال ۹۰، صص ۱۱۶-۱۱۷).

انجمن بین المللی تاریخ شفاهی

دانشگاه اوکلاهما در سال ۱۹۶۶ اولین هم اندیشی بین المللی تاریخ شفاهی را برگزار کرد که زمینه ساز ایجاد انجمن بین المللی تاریخ شفاهی گردید. این انجمن در سال ۱۹۹۶ میلادی، در سوئد تشکیل شد و خبرنامه این انجمن نیز از طریق این وبگاه [Http://www.oiha.fgv.br/ioha/english/index.html](http://www.oiha.fgv.br/ioha/english/index.html)

تا کنون، قابل دسترس می باشد، مقالاتی را در زمینه تاریخ شفاهی ارائه می دهد. این انجمن از سال ۱۹۹۶ کنفرانس های در کشورهای سوئد، برزیل، ترکیه، افریقا جنوبی، ایتالیا و بالاخره در سال ۲۰۰۶ در استرالیا برگزار کرده است و نشست های سالیانه آن همچنان ادامه دارد. پانزدهمین کنفرانس انجمن بین المللی تاریخ شفاهی، از ۲۳ تا ۲۸ سپتامبر سال ۲۰۰۸ در مکزیکو برگزار شد. (میرهادی حسینی، سال ۸۶، ص ۹۸).

نقل قول ها در مورد تاریخ شفاهی

دکتر نورائی: ((تاریخ شفاهی عبارت است از گفت و گویی فعال میان مصاحبه کننده و مصاحبه شونده برای تولید متن. یعنی مورخ در بستر تاریخ شفاهی مصاحبه کننده است و ناقل یا راوی مواد مصاحبه شونده و نتیجه ی آن موادی است که میان این دو رد و بدل می شود؛ یعنی متن.))

دکتر ابوالحسنی: ((سنت شفاهی یک بستر و محملی است که به واسطه ای آن فرهنگ اعم از زبان، اخلاق، آداب و رسوم، سنت ها، دین، مذهب و تاریخ از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود.)) (میرهادی حسینی، سال ۸۶، ص ۱۰۰).

دکتر سعید رضایی شریف آبادی: ((تاریخ شفاهی را، روشی برای ثبت و ضبط صوتی - تصویری اطلاعات تاریخی از طریق بازگو کردن تجارب، خاطرات و نظرات شخصی افراد بر شمرده اند. محتوای تاریخ شفاهی - که به مدد مصاحبه تولید می شود - می تواند شامل مشاهدات شخصی و یا نقل قول هایی از دیگران درباره وقایع تاریخ معاصر باشد. گرچه تاریخ شفاهی روشی ارزشمند برای حفظ و نگهداری دانش و فهم افراد مسن است، اما می توان تجارب افراد جوان تر را نیز به ثبت رساند.)) (مجموعه مقالات تاریخ شفاهی، ۱۳۸۷، ص ۱).

دانشگاه اوکلاهما در سال ۱۹۶۶ اولین هم اندیشی بین المللی تاریخ شفاهی را برگزار کرد که زمینه ساز ایجاد انجمن بین المللی تاریخ شفاهی گردید.

نورالدین حسین سنابادی عزیز: ((تاریخ شفاهی به صورت امروزیش گرچه عمری دراز ندارد، ولی از گستره بسیار وسیعی برای نمایاندن اجزایی از یک واقعه که به صورت مکتوب در نیامده، اما در ذهن فردی که نقشی در واقعه داشته یا در اتفاق حضور به هم رسانیده، برخوردار است.)) (سنابادی عزیز، مجموعه مقالات تاریخ شفاهی، ۱۳۸۷، ص ۱۹).

دکتر محسن خلیلی: ((تاریخ شفاهی، دست کم آن است که به زنده سازی سند کمک می کند، آن را بازمی تاباند، تحول تاریخی و اجتماعی هم عصر سند را بازنمایی می کند و دست به نوعی تصویرسازی پویا از رویدادهای گذشته می زند.)) (مجموعه مقالات تاریخ شفاهی، ۱۳۸۷، ص ۹۰).

نتیجه گیری

تاریخ شفاهی و اهمیت و نقش آفرینی پوینده آن، از جمله ی مباحثی است که طرح آن در دوره ای که تلاشی جهانی و همسو برای تبدیل تاریخ به علم صورت می گیرد، بسیار کلیدی و مهم است. تأثیرات مخرب شیوه های کهن تاریخ نگاری که اغلب از بیش ترین خطرات ناامنی فکری و جزم اندیشی عقیدتی و فرقه ای و طبقاتی برخوردار بوده است و به این ترتیب از تاریخ، رویدادنگاری مغرضانه ای آلوده به جانبداری ها و یکسونگری ها بر ساخته است، کوشش برای نوگرایی و دگر اندیشی در گستره مطالعات و شیوه تحقیق را بر محقق

این عرصه بیش از پیش واجب می سازد. تاریخ شفاهی، این امکان را فراهم می کند که محقق مستندات بیشتری برای بازآفرینی، بازکاوی و بازنگاری تاریخ فراچنگ آورد و در نتیجه، مواد خام بیشتر و کامل تری برای داوری نزدیک به واقع مخاطب خود به دست دهد. با این نگرش،

تاریخ شفاهی را می توان در واقع یکی از روزه های منتج به روند گذار از تاریخ نگاری سنتی به سوی تاریخ نگاری نوینی دانست که قرار است تاریخ را از دست انداز گروه و فردی در امان نگه دارد.

تاریخ شفاهی را می توان در واقع یکی از روزه های منتج به روند گذار از تاریخ نگاری سنتی به سوی تاریخ نگاری نوینی دانست که قرار است تاریخ را از دست انداز گروه و فردی در امان نگه دارد.

پی نوشتها:

۱. فدائی، غلامرضا. مقدمه ای بر شناخت اسناد آرشیوی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۷۷، صص ۱۰۴-۱۰۵.
۲. آموزنده، مهدیه. مطالعه ی تطبیقی روش های سازماندهی اسناد و مدارک تاریخ شفاهی از منظر برخی مراکز تاریخ شفاهی ایران و جهان. گنجینه ی اسناد، ش ۸۳، سال ۹۰، صص ۱۱۵-۱۱۶.
۳. رازنهران، محمد حسن. تاریخ شفاهی آموزش تاریخ در دانشگاهها، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، صص ۴۹-۵۰.
۴. نیک نفس، شفیقه. درباره تاریخ شفاهی. گنجینه ی اسناد. بازیابی ۱ بهمن ۱۳۹۲. از <http://journals.nlai.ir/ganjine>
۵. خلیلی، محسن. تاریخ شفاهی تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران

(شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، صص ۸۸-۹۰.

۶. بختیاری، محمد رضا. تاریخ شفاهی جنگ تحمیلی، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، ص ۹۸.

۷. درکتانیان، غلامرضا. مصاحبه گر در پیشبرد اهداف تاریخ شفاهی، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵).

تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷. مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، صص ۲۱۶-۲۱۸.

۸. خلیلی، نسیم. نقش تاریخ شفاهی در تاریخ نگاری، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، صص ۱۹۳-۱۹۶.

۹. آذری خاکستر، غلامرضا. مسائل اساسی در تاریخ شفاهی ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، صص ۱۷۴-۱۷۵.

۱۰. میرهادی حسینی. جایگاه جهانی تاریخ شفاهی. پایگاه مجلات تخصصی نور. بازیابی ۳ بهمن ۱۳۹۲. از www.noormans.com/view/fa/default

۱۱. سنابادی عزیز، اهمیت تاریخ شفاهی روحانیون و اقدامات آستان قدس رضوی در این حوزه، مجموعه مقالات نخستین همایش تاریخ شفاهی ایران (شانزدهم اسفند ۱۳۸۵). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۷، ص ۱۹.

